JAMIYAT MA'NAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA INSONPARVARLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Toshev Olmos Nuriddinovich
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti "Ijtimoiy fanlar" kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada yoshlar ma'naviy xavfsizligini ta'minlashning dolzarb muammolaridan biri jamiyatni insonparlashtirishning zamonaviy mexanizmlari haqida atroflicha tahlillar bayon qilingan bo'lib, bu boradagi tadqiqot ishlarini samaradorligini oshirishga undaydi.
Kalit so'zlar: Ma'naviyat, axloq, jasorat, insonparvarlik, jamiyat, ma'naviy xavfsizlik.

Yoshlarimizni yuksak ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash, ularda ma'naviy jasorat tuyg'usini shakllantirish turli mafkuraviy-ma'naviy tahdidlardan himoya qilishning muhim omilidir. Jasorat – har bir insonning yuksak kamolotga erishganini ko'rsatuvchi ma'naviy-axloqiy hodisa. U insonning, jumladan yoshlarimizning jamiyat va uning a'zolari manfaatlarini himoya qilishi, "Milliy tiklanishdan-milliy yuksalish g'oyasini" yanada mustahkamlashi, muayyan vazifani ado etishdagi fidoyiligi, butun kuch va imkoniyatlarini to'la safarbar etishini anglatadigan ma'naviyat kategoriyasidir.

Bugungi davr rivojlangan davlatlar qatoriga qo'shilish, mamlakatimizda bozor islohotlarini chuqurlashtirish, jamiyatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, aholini ijtimoiy himoyalash, ijtimoiy xizmatlarning keng tizimini yaratish, mehnat bozorini rivojlantirish va aholi turmush darajasini ko'tarish imkonini beruvchi huquqiy asoslarini mukammallashtirish zarurligi bilan izohlanadi. O'tgan qariyb 32 yillik istiqlol davrida inson, uning hayoti, orzusi, dardu tashvishlarini kun tartibiga qo'yishni va bu boradagi ishlar ko'lami samaradorligini oshirishni hayotning o'zi taqozo etmoqda. Ammo hal etilishi zarur bo'lgan muammolar jamiyatni asosiy bo'g'inini tashkil etuvchi oilalarning kundalik tashvishlari bilan ham bog'liq ekanligini zamonning o'zi namoyon etmoqda.

Jamiyat taraqqiyoti va xavfsizligi, qonun ustuvorligi, huquqiy madaniyat, adolat, ma'rifat, iqtisodiy va ijtimoiy sohalar mavzusidagi ilmiy-tadqiqotlarni o'rganar ekanmiz, bu mavzuga oid milliy manbalar istiqlol bilan bevosita bog'liq ekanligiga guvoh bo'lamiz. Bu masala bo'yicha ko'plab dissertatsiyalar, monografiyalar, risolalar, tadqiqot ishlari mualliflar tomonidan o'rganilib, tahlil qilinmoqda. Bu ishlar ko'lamini bugun samarali tashkil etishimiz davr talabiga aylanmoqda.

Yoshlarning ma'naviy ehtiyojlarini to'laroq qondirish uchun ta'lim-tarbiyaga xizmat qiladigan muhim vositalar: matbuot, televideniya, kino, teatr, adabiyot, musiqa, rassomlik va haykaltaroshlik san'ati, axborot vositalarining internet tizimigacha, umuman olganda inson qalbi va tafakkuriga bevosita ta'sir o'tkaza oladigan barcha sohalarni yangi sifat bosqichiga ko'tarish zarur bo'ladi. Shu bilan birga bu sohalardagi mavjud katta-kichik kamchiliklar va nuqsonlarga tezlikda barham berish va bunday salbiy holatlardan qutilish lozim bo'ladi.

Mamlakatimizda yoshlar ma'naviy tarbiyasida falsafiy, ijtimoiy, siyosiy va gumanitar fanlar ahamiyati beqiyos, shu sabab bu fanlar vakillari o'zlarining o'ta mas'uliyatli vazifalarini bugungi kun talabi darajasida bajarishlari lozim bo'ladi. Bu sohadagi darsliklar, o'quv qo'llanmalari, adabiyotlarning hamda mutaxassislarning ham saviyasi yuqori bo'lishi talab etiladi.

Bugun esa xalqimiz, Vatanimiz intilayotgan "milliy tiklanishdan-milliy yuksalish" g'oyasining yangi bosqichida insonparvarlik tamoyilining rivojlanish tendensiyalari, istiqboldagi taraqqiyot yo'llari va bosqichlari chuqur tahlil etilmoqda. Insonparvarlik g'oyalari uzoq tarixga ega bo'lib, baxt-saodat va adolatga erishish orzulari tarzida qadimdan xalq og'zaki ijodida, adabiyotda, diniy va falsafiy ta'limotlarda o'z aksini topib kelmoqda.

Insonparvarlik – insonning qadri, erkinligi, baxt-saodati, teng huquqliligi to'g'risida, insoniylikning barcha tamoyillarini yuzaga chiqarish uchun shart-sharoitlar yaratib berish haqida

g‘amxo‘rlik qilishni ifodalovchi tushincha. Unga ko‘ra dunyoda, eng qimmatli narsa insondir, butun mavjudot, borliq insonga, uning baxt-saodatiga xizmat qilishi lozim. Inson taqdiri, xalq manfaatlari, mamlakat kishilari haqida g‘amxo‘rlik Insonparvarlikning asosiy masalasidir.

Sharq falsafasi va ijtimoiy tafakkurida Insonparvarlik g‘oyalari azaldan keng tarqalgan bo‘lib, uning ko‘p ming yillik tarixi bilan chambarchas bog‘liq. O‘rta Osiyolik mutafakkirlardan Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy asarlarida Insonparvarlik, inson erkinligi uning qadr-qimmati g‘oyalari olg‘a surildi. Forobiy insonlarni inoq va do‘st yashashi mamlakatda xalqlar uchun katta foyda keltirishini isbotlashga intilgan va tinchlikni qat’iy quvvatlab, butun faoliyatini inson xizmatiga qaratgan. Navoiy inson taqdiri, xalq manfaati, mamlakat haqida g‘amxo‘rlikni asosiy masala qilib qo‘ygan. Dunyoda eng qimmatli narsa insondir, degan fikrni olg‘a surgan. Uning fikricha, butun mavjudot, borliq insonga, uning baxt-saodatiga xizmat qilishi lozim. Jahon dinlari, jumladan Islom dinida ham Insonparvarlik g‘oyalari o‘z ifodasini topgan. Unda faqir, kambag‘al, musofir, muhtoj kishilarga yordam berishga, sahovatli va insofli bo‘lishga da’vat qilinadi.

Insonparvarlik birinchi marta 19 asr boshlarida fanda ishlatila boshladi va 20 asrning o‘rtalarigacha jamiyatdagi adolatsizlikni, tengsizlikni tanqid qilishga qaratildi. 2-jahon urushidan keyin jahon taraqqiyotida tub o‘zgarishlar yuz berib, haqiqiy Insonparvarlik tomon jiddiy qadamlar qo‘yildi. Buni BMT, YUNESKO kabi xalqaro, mintaqaviy va davlatlararo tashkilotlar deklaratsiya va hujjatlarida ko‘rish mumkin. Insonparvarlik har bir huquqiy, demokratik davlatning hayot qoidalaridan biriga aylanmoqda.

Bu borada Muhtaram Prezidentimizning 2019 yil 3 maydagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-4307-son qarori qabul qilindi. O‘zbekistonda ayni shu asosda inson huquq va erkinliklarini ta’minlash, jamiyat ma’naviy hayotining barcha sohalarini yanada liberallashtirish borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqimizga xizmat qilish haqidagi Konstitutsiyaviy tamoyil asosida xalq bilan muloqot davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. Bu esa jamiyat hayotining barcha bo‘g‘inlarida xalq bilan muloqotning turli shakl va vositalari, jumladan, Xalq qabulxonalari, Virtual qabulxonalar, Bosh vazir qabulxonasi, mas’ul va mutasaddi rahbarlarning xalq deputatlari mahalliy kengashlaridagi hisobotlari, sayyor qabullar, ijtimoiy muammolarni, odamlarning yashash sharoitlarini bevosita joylarga chiqib o‘rganish kabi usullar keng qo‘llanayotgani milliy davlatchilik asoslarini mustahkamlash orqali milliy g‘oya tamoyillarini takomillashtirishga, pirovard natijada aholi manfaatlari va farovonligini ta’minlashga xizmat qilmoqda.

Inson qaerda yashamasin, albatta uni yagona Vatan tuyg‘usi o‘z ona zamini bilan bog‘lab turadi. Bu borada hech shubha yo‘qki, O‘zbekistonda istiqomat qilayotgan 130 dan ortiq millat va elat vakillari gumanizm g‘oyalari asosida kun kechirmoqdalar. Xuddi shundayin, xorijda ishlab kun kechirayotgan vatandoshlarimiz ham Vatan oldidagi ma’suliyat tuyg‘usi bilan doimo yurtining bugungi va ertangi taraqqiyoti haqida o‘ylaydi, uning oldidagi farzandlik burchini ado etishga intiladi. Ma’naviy barkamol inson Vatan ravnaqi yo‘lida o‘z bilim va tajribasi, aql-zakovati, iste’dodini to‘la-to‘kis namoyon etish uchun qo‘lidan kelgan barcha imkoniyatlarni safarbar etadi. Bu haqda qadimgi Yunon falsafasida, inson dialektikasiga to‘xtalib, Suqrotning “O‘zligingni bil” degan hikmatli so‘zi bugungi davrda yangicha ahamiyat kasb etayotganligini ko‘rishimiz mumkin. Bugungi kunda yetuk va mukammal inson timsolini yaratishda rassomlar va haykaltaroshlar, shoir va yozuvchilar, faylasuf va olimlar qanday texnolgiyadan foydalanmoqdalar? Umuman mukammal inson timsolini yaratishda nafaqat ijodkor ziyolilar balki ayrim soha vakillari ham qizg‘in ish olib bormoqda. Bugun hayotimizga shiddat bilan kirib kelayotgan “nanatexnologiya”, “ayditexnoligiya”lar

fikrimizni yanada jonlantirigan bo‘ladi. Chunki inson insonparvarlashtirishda nafaqat insonning o‘zi balki zamonaviy ilm-fanning eng oxirgi yoki kelajak texnologiyalari ham bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etishi nazarda tutilmoqda.

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytish mumkinki, xalqimiz, eng avvalo yoshlarimiz ma’naviy olamini kuchaytirish va daxlsizligini asrash uchun doimo sergak, ogoh va xushyor bo‘lishimiz, tahdidlarga qarshi chuqur o‘ylangan, ilmiy uslubga asoslangan va uzluksiz davom etadigan ma’naviy tarbiyani olib borish lozim bo‘ladi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. “Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak”.T.: O‘zbekiston. 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 maydagi “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-4307-son qarori Xalq so‘zi gazetasi.
3. Karimov I.A.Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. 8-jild. – T.: O‘zbekiston, 2000.

WORDLY KNOWLEDGE